
CUBRÂN HALİL CUBRÂN'IN EDEBİYATINDA DOĞULU KADIN VE EVLİLİK: VERDE EL-HÂNÎ ÖRNEĞİ

EASTERN WOMEN AND MARRIAGE IN THE LITERATURE OF JUBRAN KHALIL JUBRAN: THE EXAMPLE OF VERDE EL- HANI

Sabiha ERDİL

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi
sabiha.erdil1@ogr.sakarya.edu.tr
ORCID: 0009-0003-4754-0936

Doç. Dr. Şükrü ŞİRİN

Sakarya Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
Arap Dili ve Belagati
ssirin@sakarya.edu.tr
ORCID: 0000-0001-8881-9261

Atf Gösterme: ERDİL, Sabiha, ŞİRİN, Şükrü, "Cubrân Halil Cubrân'ın Edebiyatında Doğulu Kadın ve Evlilik: Verde el-Hânî Örneği" *Ağrı İslami İlimler Dergisi (AGİİD)*, Aralık 2024 (15), s. 143-164.

Geliş Tarihi:

29 Kasım 2024

Kabul Tarihi:

27 Aralık 2024

©2024 AGİİD

Tüm Hakları Saklıdır.

Özet: Modern öykü, Arap edebiyatında 19. yüzyıl sonrasında gelişen bir türdür. Cubrân Halil Cubrân modern Arap edebiyatında öykü türünün gelişmesine önemli katkılar sağlayan isimlerden biridir. Amerika'da doğulu edebiyatı batılı formlarla ifade etmenin bir biçimi olan Mehcer hareketi, öykü türünü de geliştiren Amerika'ya iltica eden Arap edebiyatçıları tarafından başlatılmış ve Cubrân da bu hareketin öncülerinden olmuştur. Cubrân'ın el-Ervâhu'l-mütemerride (Asi Ruhlar) adlı öykü kitabı da modern Arap edebiyatında romantik öykünün öncülerindedir. Bu kitaptaki öyküler üzerinden din adamları, feodalite, sınıf farkı, zoraki evlilik gibi konulara dair eleştiriler sunmaktadır. Verde el-Hânî kitapta geçen ilk öyküdür. Öyküde doğulu kadın imajı, kadın-erkek arasındaki güç dengesi ve evlilikte geleniğin belirleyiciliğine dair betimlemeler yapan Cubrân, aynı zamanda din adamları ve feodalite hakkında da eleştiriler yapmaktadır. Bu çalışmada, Verde el-Hânî temsilinde Cubrân'ın evlilik ve geleneksel evlilik biçimlerine dair görüşlerinin yanı sıra doğu toplumlarına dair eleştirileri tespit edilmiş, yazarın kadın figürü üzerine oluşan gelenekle kavgalı bir kişilik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın geleneksel evlilik anlayışında kadının rolünün bir Arap edebiyatçı bakış açısıyla yorumlanmış olması ile literatüre katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Din, Kadın, Modern Arap edebiyatı, Mehcer, Cubrân Halil Cubrân.*

Abstract: Modern story is a genre that developed in Arabic literature after the 19th century. Jubran Khalil Jubran is one of the figures who made significant contributions to the development of the story genre in modern Arabic literature. The Mahjar movement, which is a way of expressing Eastern literature with Western forms in America, was initiated by Arab writers who took refuge in America, and also developed the story genre, and Jubran was one of the pioneers of this movement. Jubran's story book al-Arwah al-Mutamarrida (Spirits Rebellious) is one of the pioneers of the romantic story in modern Arabic literature. Through the stories in this book, he criticizes issues such as clergy, feudalism, class difference, and forced marriage. Verde al-Hani is the first story in the book. Jubran who makes descriptions in the story about the image of the eastern women, the balance of power between men and women, and the determining factor of tradition in marriage, also criticizes the clergy and feudalism. In this study, in the representation of Verde al-Hani Jubran's views on marriage and traditional marriage forms as well as his criticisms of eastern societies were determined, and it was concluded that the author was a personality at odds with the tradition on the female figure. The aim of the study is to contribute to the literature by interpreting the role of women in the traditional understanding of marriage from the perspective of an Arap writer.

Keywords: *Religion, Women, Modern Arabic Literature, Mahjar, Jubran Khalil Jubran.*

GİRİŞ

Cubrân Halil Cubrân¹ Arap edebiyatına içerik, biçim ve üslup olarak yeni bir anlayış getiren Mehcer ekolünün öncüsü ve en önemli temsilcisidir. Arap dünyasında yaşanan sosyal, siyasi ve ekonomik sebeplerle Amerika'nın Boston şehrine göç etmiş ve eserlerini burada kaleme almıştır. Eserlerinde gurbet, göç, özgürlük, kadın, din gibi konuları ele almıştır. Ayrıca, Amerika'daki genç Arap edebiyatçılarının kurduğu Râbitatu'l-kalemiyye grubunun başkanlığını da üstlenmiştir.²

Cubrân, aslen Lübnanlı olup Mârûnî bir ailenin çocuğudur. Lübnan'ın Bişerrî kasabasında dünyaya gelmiştir. Annesi Kamile tanınmış bir Mârûnî papazın kızı, babası Halil ise alkolik ve geçimsiz bir adamdır. Cubrân, annesinin dindar bir hanım olması sebebiyle kilise ve din adamlarına aşına birisidir.³ Annesi Cubrân'ın babası ile olan evliliğinden önce iki farklı evlilik yapmış ve bu evliliklerinde türlü baskı ve zorluklarla karşılaşmıştır.⁴

19. yüzyıl sonlarında Ortadoğu'dan Amerika'ya göç edenler arasında Cubrân'ın ailesi de yer almıştır. Cubrân, annesi ve kardeşleri ile beraber Boston şehrine, göçmenlerin yoğun olduğu bölgeye yerleşmiş ve hayatının büyük bir kısmını burada geçirmiştir. Bundan sonra Lübnan'a sadece bir kez eğitim maksadıyla gitmiştir. Anadilini bizzat yerinde öğrenip eğitim almak isteyen Cubrân burada el-Hikme medresesinde din, mitoloji, edebiyat, dil gibi alanlarda yaptığı okumalarla kendini geliştirmiştir. Ancak kız kardeşinin ölümü sebebiyle buradaki eğitimini tamamlayamamış ve dönmek zorunda kalmıştır.⁵

Cubrân Amerika'ya döndükten kısa bir süre sonra abisi ve annesi de arka arkaya ölmüştür. Doğal olarak bu ölümler yazarın iç dünyasında ve edebiyatında önemli etkiler bırakmıştır.⁶ Özellikle annesinin ölümü ruhunda derin izler bırakmıştır. Annesinin yaşadığı zorluklar ve doğulu bir kadın olarak çektiği sıkıntıların Cubrân'ın edebiyatında etkileri olduğu ve

¹ Yazarın ismi ile ilgili Cubrân, Cibrân ve Cibran olmak üzere üç farklı okuyuş bulunmaktadır. Bu çalışmada Lübnanlıların ve çağdaşlarının da tercih ettiği üzere Cubrân şeklindeki okuyuş tercih edilmiştir. Ancak dipnotlarda ve kaynakçada bahsi geçen eser müelliflerinin tercihleri muhafaza edilmiştir.

² Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı-Doğu'yu Batıya Taşıyanlar* (İstanbul: Akdem Yayınları, 2022), 93-96. Cubrân'ın hayatı ve edebiyatı ile ilgili detaylı bilgi için ayrıca bkz: Mihâil Nuayme, *Cubrân Halil Cubrân*, Beyrut, 1985, Ğassân Hâlid, *Cibrân'u'l Feylesof*, Beyrut, 1983, Butrûs el-Hallâk, *Cibrân: Hadâsetuhu Arabiyye*, Beyrut, 2013, İsa en-Nâûrî, *Edebu'l Mehcer*, Mısır, 1988, Yusuf el-Huveyyik, *Zikrayâtü me'a Cubrân*, Beyrut, 1979.

³ Kenan Demirayak, "Cibrân Halil Cibrân", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 18 Kasım 2024), 259.

⁴ Ğassân Hâlid, *Cibrân 'ul-feylesûf* (Beyrut: Müessesetü Nevfel, 1983), 17-18.

⁵ Demirayak, "Cibrân Halil Cibrân", 260.

⁶ Yazıcı, *Göç Edebiyatı*, 95.

eserlerinde bahsi geçen kadınların annesinin yaşadıklarından mülhem karakterler olduğu düşünülebilir.⁷

Cubrân hayatı boyunca hiç evlenmemiş, evliliğe de mesafeli bir duruş sergilemiştir. Onun bu tutumunda annesi ve babasının başarısız evliliğinin de etkili olduğu düşünülebilir. Ayrıca doğu toplumunda şahitlik ettiği diğer başarısız evliliklerin de onun bu tercihinde etkili olabileceği unutulmamalıdır. Öyle ki Cubrân'a göre bütün evlilikler başarısızdır.⁸

Kadın konusu Cubrân'ın eserlerinde ele aldığı öncelikli konulardandır. Erkekle kadın arasındaki ilişkiyi sınırlayan kurallar ve geleneklerin adaletsizliği Cubrân'ın en önemli odak noktalarındandır.⁹ Eserlerinde çoğunlukla sevgisiz, zorba adamlara kurban edilen kadınları konu edinmiştir. Örneğin *el-Ecnihatü'l-mütekessire* (Kırık Kanatlar)¹⁰ adlı eserinde başka bir gence âşık olduğu halde zoraki bir evlilik neticesinde hayatını kaybeden Selma'nın öyküsünü konu edinmiştir. Hikâyenin kahramanı Selma, Mansur Galip isminde bir adamla evlendirilmiş ancak kocasına bir erkek çocuk veremediği için horlanmış, kocasının nefretini celp etmiştir. Selma'nın bebeği dünyaya geldikten kısa bir süre sonra ölmüştür. Bu acıya dayanamayan Selma ağır psikolojik sorunlar yaşamıştır. Yaşadıklarını kaldıramamış ve genç yaşında ölmüştür. Cubrân Selma'nın yaşadıkları üzerinden doğu toplumunun kendince bozuk işleyişine ve kadının kendi hayatı üzerinde söz sahibi olmamasına ilişkin eleştirilerini sunmuştur.¹¹

Cubrân kadının özgür olmadığı bir toplumun gerçek anlamda özgür olmadığını düşünmüş ve bu özgürlüğü aşk, nikah, evlilik gibi bağlarla ele almıştır.¹² Ancak yazarın özgürlüğe yüklediği anlam ve gelenekle birlikte ahlâkî değerlere yönelik bakış açısı, inancı da göz önünde bulundurularak ayrıca değerlendirilmelidir.

Cubrân'ın öyküleri pek çok farklı açıdan incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Bu çalışmada Cubrân'ın ilk dönem eserlerinden *el-Ervâhu'l-mütemerride* (Asi Ruhlar) adlı eserinde geçen Verde el-Hânî adlı öyküsü hakkındadır. Bahsi geçen öykünün daha önce müstakil olarak hakiki aşk teması üzerinden incelemesinin yapıldığı tespit edilmiştir.¹³ Giriş ve üç bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümü Verde el-Hânî adlı öykünün yer aldığı *el-Ervâhu'l-mütemerride* adlı

⁷ Hâlid, *Cibrân'ul-feylesûf*, 19.

⁸ Hâlid, *Cibrân'ul-feylesûf*, 62.

⁹ Hamide Çetinkaya, *Cibrân Halil Cibrân'da Dil, Din ve Kadın Anlayışı* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2019), 122.

¹⁰ Halil Cibran, *Kırık Kanatlar*, çev. Ersan Devrim (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999).

¹¹ Cibran, *Kırık Kanatlar*, 68.

¹² Halil Çatal, *Cubrân Halil Cibrân ve Öykücülüğü* (Konya: Selçuk Üniversitesi, 2011), 56.

¹³ Mehmet Aslan, *True Love In The Broken Wings And Verde Al-Hani Kahlil Gibran* (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2016).

eser ve içerisinde yer alan öykülerin tanıtılması şeklindedir. İkinci bölümde ise Verde el-Hânî adlı öykü; yapı unsurları, anlatım biçimleri, çatışma motifi ve öne çıkan mesajlar ile Cubrân'ın eleştirileri bağlamında tahlil edilmiş ve Cubrân'ın doğulu kadın ve evlilik imgelerine dair tutumu çerçevesinde incelenmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise Cubrân'ın Verde el-Hânî ve evliliği özelinde vermek istediği mesajlar ele alınmış, öykü kurgusu içinde kadın figürüne ve kadın haklarına bakışı irdelenmiştir.

Cubrân bu öyküsünde doğulu kadın imgesi üzerinden din adamları, feodalite, sınıf farkı, zoraki evlilik gibi konulara dair eleştiriler sunmaktadır. Çalışmanın amacı Cubrân'ın doğu toplumlarındaki geleneksel evlilik anlayışına dair eleştirilerinin tespit edilmesi ve eserlerinde geçen kadın temsili üzerinden bu gelenekle arasındaki bitmeyen kavgaya dikkat çekmektir. Zira modern dönem öğretisinin ve yeni dönemdeki kadın hakları konusunda yaşanan gelişmelerin mutlak doğru kabul edilmesi, söz konusu kavga'nın ana sebebinin oluşturmaktadır. Ayrıca çalışmanın ülkemizdeki Cubrân literatürüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. Cubrân Halil Cubrân'ın el-Ervâhu'l-mütemerride Adlı Eseri

el-Ervâhu'l-mütemerride Cubrân'ın 1908'de, henüz 25 yaşında iken New York'ta yayımladığı öykü kitabıdır.¹⁴ Cubrân bu eserini Arapça kaleme almıştır. Sırasıyla “Verde el-Hânî”, “Surâhu'l-kubûr”, “Mazca'u'l-'arûs”, “Halîl el-Kâfir” başlıklı dört hikâyeden oluşmaktadır. Cubrân bu öykülerde feodalite, kilise, din adamları, doğuda evlilik gibi konuları ele almaktadır. Kitaptaki öykülerde Cubrân, toplumdaki ikiyüzlülüğü şiddetle eleştirmiş, geleneksel toplumlarda kadının sokulmaya çalışıldığı dar kalıba karşı çıkmış, devlet yönetiminin ahlaki temellerini sorgulamıştır.¹⁵

el-Ervâhu'l-mütemerride, kilise tarafından gençliği zehirleyici bir eser kabul edilerek Beyrut'ta bir pazar yerinde yakılmış, Cubrân'ın kendisi de Mârûnî kilisesi tarafından aforoz edilmiştir.¹⁶ Mısır ve Suriye'de ise okunması yasaklanmıştır. Ancak onun yapmak istediğinin, din düşmanlığı ya da Tanrı karşıtlığı olmadığı söylenebilir. Öte yandan Cubrân, kilisenin ve toplumun kendisini dışlamasına hatta kendisine cephe almasına pek aldırılmamış, aksine bu durumu “*ikinci baskı için kusursuz bir neden*” olarak yorumlamıştır.¹⁷

¹⁴ Demirayak, “Cibrân Halil Cibrân”, 260.

¹⁵ Çatal, *Cubrân Halil Cubrân, Öykücülüğü*, 32.

¹⁶ Kenan Demirayak, “Cibrân Halil Cibrân” (TDV İslam Ansiklopedisi, ts.), 261.

¹⁷ Halil Çatal, *Cubrân Halil Cubrân ve Öykücülüğü* (Konya: Selçuk Üniversitesi, 2011), 46.

Bu çalışmanın konusu olan Verde el-Hânî isimli öykü, genç yaşında zoraki bir evlilik yapan Verde isimli bir kadının öyküsünü anlatmaktadır. İstemediği halde Raşit Numan isimli bir adamla evlendirilmiştir. Raşit Numan, zengin ve nüfuzlu bir adamdır. Cubrân bu öyküsünde Verde el-Hânî üzerinden doğu toplumlarında gözlemlediği kadarıyla kadınların yaşadığı baskıyı ve ona göre toplumun gelenekselleşmiş evlilik mefhumunu ortaya koymaktadır.¹⁸

İkinci öykü Surâhu'l-kubûr (Mezarların Çılgılığı) ise hiçbir araştırma ve sorgulama yapılmadan haklarında ölüm hükmü verilmiş üç kişinin öyküsünü anlatmaktadır. Bunlardan ilki bir askeri öldürmekle suçlanan bir gençtir. İkincisi zina etmekle suçlanan bir kadındır. Üçüncüsü ise kiliseye ait kıymetli eşyaları çalmakla suçlanan bir adamdır. Başlarına farklı hadiseler gelen bu karakterler Cubrân'ın genelde topluma, özelde ise adalet sistemine ve bu konudaki eksikliklere yönelttiği eleştirileri seslendirirler.¹⁹

Mazca 'u'l-'arûs (Gelinin Yatağı) isimli üçüncü öyküde yine baskı ile evlendirilen bir genç kızın öyküsü anlatılır. Evlilik için ikna edilen genç kız, düğün gecesi bu kararından pişman olur ve sevdiği gence onunla kaçmak istediğini söyler. Ancak delikanlı buna yanaşmaz. Delikanlı kız sevdiği halde daha önce kendisini terk etmiş olan kızın bu teklifini reddeder. Onu düğününe dönmesi için ikna etmeye çalışır. Ancak genç kızın buna niyeti yoktur, önce sevdiğini sonra da kendisini öldürür.²⁰

Halîl el-Kâfir (Nankör Halil) isimli son öyküde ise kilisenin hayvanlarına bakmakla görevli Halil isimli bir gencin öyküsü anlatılmaktadır. Halil, karın tokluğuna çalıştığı kilisede rahiplerin ve piskoposların kölesi olarak hayatına devam etmektedir. Rahipler dini kendi çıkarları uğruna dini kullanırken zengin ve nüfuzlu derebeyleri ise halkı sömürerek bu çarkın devamına katkı sağlamaktadır. Öykü Halil'in bir gün bu düzene ve haksızlıklara isyan etmesi sonucunda başına gelenleri anlatmaktadır.²¹

2. Verde el-Hânî

2.1. Olay Örgüsü

Verde el-Hânî, yoksul bir ailenin henüz 18 yaşındaki kızıdır. Kendisiyle evlenmek isteyen Raşit Numan Bey ise 40 yaşında varlıklı bir kişidir. Aralarındaki yaş farkı ve iradesi dikkate

¹⁸ Halil Cibran, *Asi Ruhlar*, çev. Muammer Sarıkaya - Eyyup Tanrıverdi (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2012), 7-25.

¹⁹ Cibran, *Asi Ruhlar*, 27-38.

²⁰ Cibran, *Asi Ruhlar*, 38-50.

²¹ Cibran, *Asi Ruhlar*, 50-105.

alınmadan bu evliliğe zorlanan Verde el-Hânî, içine düştüğü bu zoraki evliliği uzun süre devam ettiremez ve çok geçmeden Raşit Numan Bey'i terk eder.²²

Öykünün ilk bölümünde anlatıcı, Lübnan'dan ayrı kaldığı için olayları uzun zamandır görüşemediği arkadaşı Raşit Bey'in ağzından dinler. Arkadaşını ziyarete gidince onu bedeni zayıflamış, siması kararmış bir vaziyette bulur.²³ Arkadaşının bu hali merakını iyice celbeder ve ona ne olduğunu sorar. Bu sorudan sonra okuyucu olayları Raşit Bey'in ağzından dinler. Raşit Bey ona, severek evlendiği Verde Hanım'dan bahseder. Onu yoksulluk ve kölelikten kurtardığını, servetini önüne serdiğini, paha biçilemez mücevherlerle donattığını dile getirir.²⁴ Ancak bütün bunların onu yanında tutmaya yetmediğini şu sözleriyle ifade eder:

*“Bütün kalbimle sevdiğim, duygularımı ayakları altına serdiğim, bütün benliğimle kendisine yöneldiğim ve hediyelere boğduğum kadın! Kendisine sevecen bir arkadaş ve samimi bir dost, aynı zamanda sadık bir koca olduğum bu kadın bana ihanet etti. Beni sırtımdan vurdu. Birlikte fakirliğin gölgesinde yaşamak, utançla yoğrulmuş ekmekten yemek, zillet ve günahla karışmış sudan içmek için başka birisine gitti.”*²⁵

Raşit Bey'in bu sözlerinden büyük bir aşkla evlendiği ve hayatının merkezine koyduğu bu kadının kendisini fakir ve güçsüz bir adam uğruna terk etmesini hazmedemediği anlaşılmaktadır. Raşit Bey başına gelen bu musibeti kabul edemez ve sessizce ölümünü beklemeye başlar.²⁶

İkinci bölümde ise anlatıcı bir diğer başkahraman Verde Hanım ile bir araya gelir. Burada meseleyi bir de onun ağzından dinler. Verde Hanım bunca cömertliğe rağmen sevmediği bir adamın yanında daha fazla kalmak istememiştir. Evliliğin ilk günlerinde bir büyüye kapılmış ve kalbindeki aşkı unutabileceğini düşünmüş olsa da insanların dedikodularının onu kendine getirmiş olduğunu ifade eder. İnsanların *“Bu Raşit Bey'in karısı mı yoksa evlatlığı mı?”*, *“Raşit Bey gençliğinde evlenmiş olsaydı ilk doğacak çocuğu Verde Hanım'dan yaşça daha büyük olurdu”*²⁷ gibi imalı sözlerini Raşit Bey duymasa da Verde Hanım duyar ve bu, onu dönülmez bir yola sokar. İki yıl kadar bin bir zorlukla dayandığı bu hayata nihayet son verir. Raşit Bey'i terk eder ve sevdiği gencin yanına gider.²⁸ İnsanların onu nankör ve hain, kıymet bilmez bir

²² Cibran, *Asi Ruhlar*, 10.

²³ Cibran, *Asi Ruhlar*, 8.

²⁴ Cibran, *Asi Ruhlar*, 10.

²⁵ Cibran, *Asi Ruhlar*, 10.

²⁶ Cibran, *Asi Ruhlar*, 10.

²⁷ Cibran, *Asi Ruhlar*, 12.

²⁸ Cibran, *Asi Ruhlar*, 13.

kadın olarak görmesi ise umurunda değildir. Ona göre sevgi, her şeyden önce gelmektedir ve insanın bu uğurda bütün suçlamaları kaldıracak gücü vardır. Ancak mutlu olmadığı yerde sevmediği bir adamla ömrünü geçirmek onun için dayanılmaz bir azaptır.²⁹

Cubrân Verde Hanım'ın başına gelenleri anlattığı bu bölümden sonra ise anlatıcının kendi kendine meseleyi tartıştığı bir bölüm açar. Başlangıçta Raşit Bey'e hak vermiş olsa da Verde Hanım'ı dinledikten sonra fikri değişmiştir.³⁰ Yazarın olay kurgusunda dikkat çeken bir çelişki ise Verde Hanım'ın etraftan duyduklarına yönelik içsel tepkisidir. Eşiyle arasındaki yaş farkını konu edinen söylentileri çok ciddiye alıp bunları dert edinirken, nankör, hain ve kıymet bilmez birisi olduğu söylentilerini dikkate almamış ve umursamamıştır. Aslında gerçekte yapmak istediği şeylere ve özlemini kurduğu hayata kavuşmak için gerekçeler ürettiği düşünülürse dedikodulara yönelik çelişkili tavrının anlaşılması mümkün olabilir.

2.2. Karakterler

Hikâye iki ana karakter üzerinde cereyan eden olayları anlatır. Bunlar Raşit Numan Bey ve Verde Hanım'dır. Raşit Numan Bey iyi yetiştirilmiş, görgülü, kendini geliştirmiş ve güzel ahlaklı bir adamdır. Ancak doğulu geleneklerin etkisinde kalmış, kendinden çok toplumun değer yargılarını önemseyen biridir. Soyundan ve atalarından övünerek bahseden, dünyası bundan ibaret bir adam olan Raşit Bey, yazarın ifadesiyle “*talihsiz*”³¹ bir adamdır. Zira aşkı karşılıksızdır ve sevdiği kadının bedeni aynı evde olmasına rağmen kalbi de ruhu da bir başkası ile beraberdir. Raşit Bey'in ne parası ne de sevgisi onu kendiyle tutmaya yetmiştir. Bu da onu bunalıma sürüklemiş, hayattan ve gelecekte umudunu kesmesine sebep olmuştur.

Cubrân'ın, Raşit Numan Bey betimlemesinde de belli belirsiz bir çelişki olduğu görülmektedir. Zira ‘iyi yetiştirilmiş, görgülü, kendini geliştirmiş ve güzel ahlaklı’ olarak tasvir edilen bir kişinin soyu ile övünen bir tutucu olması uyumsuzluk barındırmaktadır. Anlatıcı tarafından kullanılan şu ifadeler de karakterdeki olumsuz yönler dikkat çekmektedir.

Anlatıcı, arkadaşı Raşit Bey'i “*Hayatın sırları hakkındaki basireti körleştiren, var olmanın sırlarını kavramak yerine insanın dikkatini anlık zevklere yönlendiren, sahte parıltılara ilgi duyan birisi*”³² olarak resmeder.

²⁹ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 21.

³⁰ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 23-25.

³¹ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 7.

³² Cıbran, *Asi Ruhlar*, 8.

Cubrân'ın bu ifadelerinin okuyucuda; Raşit Bey'in aslında umursamaz, hayatın derin manaları peşinde değil de anlık değeri ile ilgilenen, perdenin ardındaki manayı değil de önündeki resme odaklanan bir adam olduğu düşüncesini canlandırdığı düşünülebilir.

Verde ise doğuda yetişen, gelenekler ve baskılar altında ezilmiş genç ve güzel bir kadındır. Yoksul bir ailenin kızıdır. Zorla bir evlilik yapmış, istemediği bir hayata sürüklenmiştir. Her ne kadar yazar bu evliliğin zoraki bir evlilik olduğunu açıkça dile getirmese de Verde Hanım'ın şu sözleri evliliğin isteği dışında gerçekleşmiş olduğunu göstermektedir:

*“Henüz evliliğin ne olduğunu bilmeden kendini kocası olarak tanıdığı kişiye bağlı bulan, ancak ruhunun bütün benliği ile ve tertemiz bir aşkla sevdiği bir başkasına doğru dalgalandığını gören her kadının sinesinde yaşanan kara gecelere benzer.”*³³

Verde Hanım içinde yaşadığı toplumun baskı ve geleneklerine teslim olmayan, adeta ezberleri bozan, radikal bir kadın temsili sunmaktadır. Toplumun genel kanılarını bertaraf etmiş, özgürlüğü ve aşkı uğruna bütün okların hedefi olup türlü ithamların odağı olmayı göze almıştır. Kendi ifadesiyle *“kutsal bir kalbin duygularıyla beşerin bozuk kanunları arasında geçen ürkütücü bir savaş”*³⁴ ortasında kalmış ve kalbini dinlemiştir. Önceleri bu savaşın bir mağduru ve öznesi iken kanatlarındaki zayıflık ve teslimiyet zincirlerini kırmış, aşk ve özgürlüğe doğru uçmuştur.³⁵

Raşit Bey ve Verde Hanım dışındaki kahramanlardan biri de olayın anlatıcısıdır. Olayları her iki taraftan da dinlemeye gayret gösteren, empati yapmaya uğraşan bu anlatıcının yazar olup olmadığına dair bir bilgimiz yoktur. Anlatıcının dışında Verde Hanım'ın örnekler verirken zikrettiği Lübnanlı kişiler de yan karakterler olarak düşünülebilir. Bu kişiler toplumun zengin ve imtiyazlı olmasına rağmen hayat hakkında ve duyguların maddeden daha önemli olduğu hakkında bir bilgisi olmayan, hayatlarını eğlence ve para odağında geçiren kesimindedir.³⁶

2.3. Zaman ve Mekân

Olayın yaşandığı yer Lübnan'ın Beyrut şehridir. Beyrut kuzey ve güneydeki tepeleri ve bu tepelerin ormanlarla kaplı olmasıyla bilinmektedir.³⁷ Doğanın böylesine içinde bir yerde yaşamak ve böyle bir coğrafyanın insanı olmak Cubrân'ın bütün öykülerinde olduğu gibi Verde

³³ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 15.

³⁴ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 15.

³⁵ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 15.

³⁶ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 17-19.

³⁷ Davut Dursun, “Beyrut”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, ts., 6/81.

el-Hânî’de de etkisini göstermiştir. Verde Hanım’la konuşmak için evine giden anlatıcının dilinden Verde Hanım’ın yaşadığı yeri “ağaçlar ve çiçeklerle kuşatılmış bir ev”³⁸ olarak tanımlamıştır.

Anlatıcı birkaç sene Lübnan dışında kaldığını ifade etmekte ve Raşit Bey’i Lübnan’a dönüşünden sonra gördüğünü söylemektedir. Anlatıcının yazarın bizzat kendisi olduğunu kabul edecek olursak, olayın geçtiği zamanın Cubrân’ın Amerika’ya göç ettikten sonra eğitim almak amacıyla ülkesine döndüğü 1897 senesi³⁹ dolayları olduğu düşünülebilir.

Yazarın Raşit Bey hakkındaki şu düşünceleri okuyucuya Beyrut’un sosyal yapısı hakkında da bazı ipuçları vermektedir:

*“Raşit Numan Bey Beyrut’ta doğup büyümüş bir Lübnanlıydı. Mazide kalmış başarılarını sürekli anlatan, atalarının şerefinden bahseden olayları sık sık tekrarlamaya özen gösteren, köklü ve zengin bir aileye mensuptu. Yaşantısında atalarının inanç ve ananelerine ayak uydurmuş, doğunun gökyüzünde kuş sürüleri gibi dalgalanan batı moda ve adetlerini taklit etmesinde de atalarının yolunu benimsemiş birisiydi.”*⁴⁰

Yazarın bu izahları öykünün bahsettiği dönemde Beyrut’ta yaşayan insanların yaşam biçimi ve düşünce yapısı hakkında okura ipuçları vermektedir. Yine Verde Hanım’ın kocasını terk ettiği zaman insanların arkasından konuşması, kaçışını ihanet olarak yorumlamaları da bu insanların olayların arka planını bilmeden konuşan, genel yargıları dışına çıkmayan insanlar olduğunu ve toplumun çoğunlukla bu kişilerden oluştuğunu düşündürmektedir.⁴¹

Cubrân’ın eğitim amacıyla döndüğü dönemde Beyrut kırk yıldan fazladır Suriye’den ayrılmış ve müstakil bir vilayetti.⁴² Ancak yazarın şu ifadesi olayın geçtiği zamanda geleneklerin ve toplumsal kabullerin hala Suriye kültüründen ayrılmamış olduğunu göstermektedir:

“Raşit Numan Bey temiz kalpli, üstün ahlaklı birisiydi. Ancak Suriye’de yaşayanların pek çoğu gibi olayların gerisini araştırmaz, sadece dış görünüşü ile yetinirdi. Kendi benliğinin sesine kulak vermezken çevresindekilerin sözlerini dinlemek için duyularını seferber ederdi.

³⁸ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 11.

³⁹ Demirayak, “Cibrân Halil Cibrân”, 260. Cubrân 14 yaşında iken Arapça eğitim almak amacıyla Amerika’dan Beyrut’a dönmüştür.

⁴⁰ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 7-8.

⁴¹ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 15-16.

⁴² Dursun, “Beyrut”, 6/82.

Hayatın sırları hakkındaki basireti körleştiren, var olmanın sırlarını kavramak yerine dikkatini anlık zevklere yönlendiren sahte parıltılara ilgi duyardı.”⁴³

2.4. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Cubrân Verde el-Hâni’de özne anlatıcı ve gözlemci anlatıcıyı eş zamanlı kullanmıştır. Özne anlatıcı, anlatıcının olayın bir parçası olmakla beraber aynı zamanda aktarıcısı olduğu durumlarda kullanılır. Kahraman anlatıcı, tanık anlatıcı, birinci kişi anlatıcı gibi farklı isimlendirmeleri de vardır.⁴⁴ Gözlemci anlatıcı ise anlatıcının görgü tanığı olduğu, olayları gözlemleyerek okuyucuya aktardığı durumlarda kullanılır. Yazar anlatıcı, o anlatıcı, üçüncü kişi anlatıcı isimlendirmeleri de vardır.⁴⁵

Cubrân aynı anda iki farklı anlatıcı dilini tercih ederek okuyucunun heyecanını diri tutmuş, zaman zaman gelgitler yaşamasına ve kendini olayın içinde bir karakter gibi düşünmesine sebep olmuştur. Bazen Raşit Bey’in arkadaşı gözüyle “*Güzel günlerde yaşadığı anıların etkisiyle bana hüznü bir bakış attıktan sonra gözlerini kaçırdı*”⁴⁶ gibi ifadelerle özne anlatıcıyı tercih etmiş ve okuyucunun olaya şahitlik etmişçesine olayları gözünde canlandırmasını amaçlamıştır. Bazen de tercihini “*Ayağa kalktı, rüzgâra kapılmış bir kamış gibi titriyordu. Bükülmüş parmaklarıyla bir şeyi yakalayarak paramparça etmek istercesine ellerini öne uzattı*”⁴⁷ şeklindeki ifadelerle gözlemci anlatıcıdan yana kullanmıştır.

Yazar hikâyeyi önce Raşit Bey’in, daha sonra Verde Hanım’ın perspektifinden anlatmıştır. Anlatıcı her ikisini dinledikten sonra da olayları kendi bakış açısıyla yorumlamıştır. Hikâyenin başında Raşit Bey’i dinledikten sonra “*Gözyaşlarım göz kapaklarıma hücum ederken yerimden kalktım, acıma duygusu kalbimi parçalıyordu*”⁴⁸ şeklindeki sözlerinin, okuyucuda da bir acıma hissi uyandırdığı düşünülebilir. Anlatıcının bu tutumu taraflı bir bakış olarak da yorumlanabilir. Hikâyeyi yalnızca arkadaşından dinlemiş ve sadece onun anlattıkları üzerinden Verde Hanım hakkında ithamlarda bulunmuştur.⁴⁹ Onun bu tutumunun okuyucuyu yönlendirdiği düşünülebilir.

⁴³ Cibran, *Asi Ruhlar*, 8.

⁴⁴ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2021), 113.

⁴⁵ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 113.

⁴⁶ Cibran, *Asi Ruhlar*, 9.

⁴⁷ Cibran, *Asi Ruhlar*, 9-10.

⁴⁸ Cibran, *Asi Ruhlar*, 11.

⁴⁹ Cibran, *Asi Ruhlar*, 11.

Yazar öykünün ikinci kısmında anlatıcıyı Verde Hanım ile konuşturmuş ve anlatıcı bu konuşmadan sonra olayın taraflarından hangisinin haklı olduğuna dair bir ikilem yaşamıştır. Anlatıcının yaşadığı bu ikilem şu ifadelerden anlaşılmaktadır:

“Bu kadın, onu terk ederek ruhunun özgürlüğünü seçtiğinde ona karşı bir suç işlemedi mi? Yoksa Raşit Bey mi kalbini kazanmadan önce bedenine evlilik boyunduruğunu geçirmekle ona karşı bir suç işledi? İkisinden hangisi zalim ve hangisi mazlum? Acaba hangisi günahkâr, hangisi suçsuz?”⁵⁰

Kendi kendime mırıldanmaya devam ettim:

-Ancak kadının istediği mutluluğu kocasını mahvederek elde etmesi doğru mu?

Bu soruya kendim şöyle cevap verdim:

Erkeğin mutlu olmak için karısının duygularını köleleştirmesi doğru mu?”⁵¹

Cubrân, anlatıcının ağzından sorduğu bu sorularla adeta okuyucuyu da harekete geçirmek istemiştir. Okuyucunun hikâyenin başından itibaren yaşadığı duygusal gelgitlerin içinde bu sorularla baş başa kalmasını sağlamıştır. Olayları ilk olarak terk edilmiş, emeği ve duyguları zayi edilmiş bir adam portresi çizen Raşit Bey’in perspektifinden anlatmış ve okuyucunun ondan yana bir tavır almasını sağlamıştır. Tam Verde Hanım’a cephe aldığı esnada Verde Hanım’ın anlattıklarıyla ve savunmasıyla ise okuyucunun fikirleri tepetaklak olmuştur. Zira öykünün başında kocasını terk etmiş, yuvasını dağıtmış umursamaz bir kadın imajı çizilmiş olmasına rağmen durumun böyle olmadığı açığa çıkmıştır. Öykünün son bölümünde Verde Hanım, kocası *“korkunç bir şeytana dönüşmüş”⁵²* olmakla itham edilmesine rağmen toplum tarafından dışlanmayı köleliğe tercih eden bir kadındır.⁵³

2.5. Dil ve Üslup Özellikleri

Cubrân Verde el-Hânî’de sade ama şiirsel bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Basit ve herkesin anlayacağı düzeyde kelimeler kullanmış, ancak bu tutumu, mananın derinliğinden bir şey eksiltmemiştir. Aksine basit kelimeleri ve ağdasız diliyle okuyucunun duygusal durumunu harekete geçirmiş, empati düzeyini yükseltmiştir. Raşit Bey’in ruhsal durumunu izah ederken kullandığı cümleler buna örnektir:

⁵⁰ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 23.

⁵¹ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 24.

⁵² Cıbran, *Asi Ruhlar*, 10.

⁵³ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 20.

*“Hüzünlü karaltılar titreşiyordu asık çehresinde. Üzgün gözlerinde acı veren bakışlar yayılıyordu. Her halinden hayal kırıklığına uğradığı, derin bir ümitsizliğe kapıldığı belli oluyordu.”*⁵⁴

Yine Verde Hanım ile karşılaşması esnasında kendi kendine fısıldadığı şu sözler de okuyucunun kolaylıkla okuyup anlayacağı ancak bununla beraber derin manlar barındıran kelimelerden oluşmaktadır:

*“Bu kadın kötü bir kadın olabilir mi? Şeffaf yüzünün altında iğrenç bir kişiliği, günahkâr bir kalbi gizleyebilir mi? Yoksa kocasına ihanet eden kadın bu mu? Ya da zihnimde eşsiz bir kuş bedenine bürünmüş, korkunç bir yılan gibi tasavvur ederek hakkında birçok kez ithamda bulunduğum kadın bu mu?”*⁵⁵

Cubrân öyküde benzetmeler yaparak karakterleri ve atmosferi okurun zihninde daha da netleştirmiştir. Verde Hanım’ın sesini ney ezgisine⁵⁶, Raşit Bey’in evinde geçirdiği günlerdeki ruh halini onun ekmeğini yiyen ve gece karanlığında gizlenen bir hırsızın haline⁵⁷, kırık kalbini ise biricik yavrusunu kaybeden bir anneye benzetmiştir.⁵⁸ Cubrân’ın bu benzetmeleri okuyucunun zihninde Verde Hanım’ın ruh halinin anlam kazanmasına fayda sağlaması amacıyla yaptığı düşünülebilir.

Cubrân zaman zaman olayın dramatik ve lirik yanını öne çıkarmıştır. Öykünün başlangıcında kendi penceresinden her iki karakterin durumu açıklamış ve bu dramatik hikâyenin okuyucunun ilgisini çekmesini sağlamıştır:

*“Genç bir kıza âşık olan, onu kendine hayat arkadaşı olarak seçen, alın terini ve sevgisini ayaklarının altına seren, bütün servetini önüne koyan, sonra birden sevgisini kazanmak için gece gündüz uğraştığı kadının gizemli sevgiliyle mesut olmak, duygularından faydalanmak için kalbini bir başka erkeğe karşılıksız verdiğini fark eden erken ne talihsiz bir erkektir!”*⁵⁹

“Karisını, gençlik uykusundan uyandığında mal ve hediyelere boğan, cömertçe ve sevgiyle giydiren; ancak hayat veren aşk ışığıyla onun kalbini okşamayan, Allah’ın erkeğin

⁵⁴ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 8.

⁵⁵ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 11.

⁵⁶ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 11.

⁵⁷ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 13.

⁵⁸ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 13.

⁵⁹ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 7.

gözünden kadının kalbine akıttığı semavi iksirle ruhundaki açlığı doyuramayan bir erkeği evinde bulan kadın ne talihsiz bir kadındır!”⁶⁰

Cubrân’ın bu ifadelerle okuyucunun daha girişten karşılaştığı manzara karşısında adeta bir trajedinin içindeymiş gibi hissettirmesini amaçladığı düşünülebilir. Öyle ki hikâyenin devamında da bu lirik üslubunu devam ettirmiş ve okuyucuya adeta musibetlerin şahidiymiş hissi vermiştir.

Cubrân, duygusal ve romantik bir anlatımı tercih etmesinin yanı sıra, ruhsal çözümler yaparak okuyucunun karakterlerin ruh halini olabildiğince içselleştirmesine imkân sağlamıştır. Anlatıcının Verde Hanım ile konuşurken onu incelemesi ve bakışlarına anlam vermesi bunun açık örneklerindedir:

“Verde Hanım anlamlı bir şekilde bana baktı. Sözlerinin duygularıma etkisini görmek için, göğüs kafesimde sesinin yankısının işitmek için, gözleriyle göğsümü delercesine atılan bir bakıştı bu.”⁶¹

Anlatıcı genellikle birinci tekil şahıs ağzından hikâyeyi anlatsa da zaman zaman üçüncü tekil şahıs bakış açısına da geçiş yapmaktadır. *“Verde Hanım pencereye yöneldi. Sağ eliyle şehri göstererek nispeten daha yüksek bir sesle sokaklarda, çatılarda ve bahçelerde kötü karaltılar, sinmiş hayaletler görmüş gibi tiksiner ve küçümseyerek konuştu”⁶²* ifadesi üçüncü şahsın ağzından anlatıma örnek sayılabilir. Verde Hanım’ın dilinden aktarılan *“Beyefendi! İşte benim hikayem bu. Gökyüzü ve yeryüzü önünde benim mazeretim bu”⁶³* şeklindeki ifadeler ise birinci şahsın ağzından anlatıma örnektir. Bu durum, Cubrân’ın kendine özgü anlatım tarzının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Yazarın özellikle olay örgüsünü aktardığı bölümlerde üçüncü tekil şahıs anlatımını tercih ettiği, ancak yorum ve duygu ifadelerinde birinci tekil şahıs (ben dili) kullandığı görülmektedir.

2.6. Anlatım Teknikleri

Cubrân Verde el-Hânî’de tasvir, betimleme ve benzetme, geriye dönüş, diyalog, iç monolog ve iç çözümler gibi anlatımı zenginleştirip okuyucunun metinle kurduğu bağı güçlendiren çeşitli anlatım teknikleri kullanmıştır.

⁶⁰ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 7.

⁶¹ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 15.

⁶² Cıbran, *Asi Ruhlar*, 17.

⁶³ Cıbran, *Asi Ruhlar*, 21.

2.6.1. Tasvir, Betimleme ve Benzetme Teknikleri

Tasvir genel manası ile anlatma ve somutlaştırmayı ifade eder. Anlatım tekniği olarak tasvirin tercih edildiği metinlerde yazar olayın unsurlarını, karakteristik özelliklerini ve ruhunu somutlaştırır, görünür kılar.⁶⁴ Daha çok betimleme ve benzetme ile birlikte karşımıza çıkar.

Cubrân öyküde karakterlerin ruh halini ve psikolojilerini detaylarıyla tasvir etmiştir. Betimlemeler ve benzetmeler yaparak okuyucuya kişilerin durumunu sanki gözleriyle görmüş, kulaklarıyla duymuş gibi tasvir etmiştir. Anlatıcının hikâyeyi dinledikten sonra dile getirdiği “*Raşit Bey son sözlerini acı içinde, boğuk bir sesle söyledi. Ayağa kalktı, rüzgâra kapılmış bir kamış gibi titriyordu*”⁶⁵ ifadesi, okuyucunun zihninde karakterin ruh halinin net bir şekilde canlandırmakta ve sanki konuşma esnasında Raşit Bey’i görüyormuş gibi hissettirmektedir. Cubrân rüzgâra kapılmış bir kamışın çaresiz ve güçsüz benzetmesi üzerinden ilk sayfadan beri gücü ve mağrurluğu anlatılan Raşit Bey’i okuyucunun gözünde farklı bir şekilde canlandırmış ve ruh halini olduğu gibi aksettirmiştir.

Cubrân’ın Verde Hanım’ın “*Dün ben iştah açıcı bir sofraya idim. Raşit Bey de bana ancak acıktığı zaman yaklaşırdı. Oysa bedenlerimiz değersiz iki hizmetçi gibi birbirinden uzaktı*”⁶⁶ şeklindeki sözleri okuyucunun zihninde Verde Hanım’ın evlilikteki rolünü ve Raşit Bey’in evinde zoraki kaldığı günlerin tablosunu çizmektedir.

Cubrân öykünün sonunda ise toplumun tabuları arasında yaşamaya çalışan bireyleri kafatasları ve dikenler arasında kendi bedenini görmemek için gözlerini yere dikerek ya da yüzünü güneşe dönerek duran varlıklar olarak betimlemiştir.⁶⁷ Bu ifadeler okuyucuda töreler ve kanunların prangaları arasında yaşayan insanın içinde bulunduğu ruh halini tasvir etmesi bakımından önemlidir.

2.6.2. Geriye Dönüş Tekniği

Geriye dönüş tekniği, kendisini eserlerde şimdiki zamandan geçmişe yönelmek şeklinde gösterir. Sinema sanatından edebiyata aktarılmış olan geriye dönüş tekniği metin içindeki zaman akışı ile ilgili bir kurgu tekniği olup, genellikle kurmaca dünya içindeki bazı karakterleri

⁶⁴ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı I* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2024), 209-210.

⁶⁵ Cibrân, *Asi Ruhlar*, 9.

⁶⁶ Cibrân, *Asi Ruhlar*, 20.

⁶⁷ Cibrân, *Asi Ruhlar*, 25.

ve durumları aydınlatmak amacı ile kullanılmaktadır. Anlatıcı, içinde bulunduğu zamandan sıyrılır ve geçmişe yaptığı yolculukla birkaç olayı ve durumu okuyucuya anlatır.⁶⁸

Geriye dönüş tekniğinin en önemli yanı olay yaşanırken değil de yaşandıktan sonra anlatılıyor olmasıdır. Yazar olay yaşandıktan belli bir süre sonra okuyucunun merak duygusunu kamçıladığına emin olduktan sonra kahramanın başından geçenleri geçmişten şimdiye doğru anlatır.⁶⁹

Geriye dönüş tekniği Cubrân'ın öyküyü anlatırken en çok faydalandığı tekniktir. İlk sayfadan itibaren okuyucunun merakını ve dikkatini çeken Cubrân, bu merakı kamçulamak için anlatıcının ağzından Raşit Bey'e şu soruları sorar:

“Ne oldu sana? Nerede o ışık gibi yüzünden yayılan tebessümler? Nereye gitti o gençliğindeki neşen? Yoksa ölüm seninle değerli bir dostunun arasını mı açtı? Parlak günlerinde biriktirdiğin mallarını kara geceler mi alıp götürdü? Doğru söyle bana, bedenini kucaklayan bu üzüntü de ne? Vücudunu ele geçiren bu üzüntü de ne?”⁷⁰

Okuyucuda yukarıdaki soruları okurken Raşit Bey'in içinde bulunduğu duruma karşı bir merak uyanmıştır. Raşit Bey'in başına gelenleri merak etme ve öğrenme arzusunun; okuyucunun metinle kurduğu duygusal bağı güçlendirdiği, hikâyeye ilk andan itibaren dahil olmasını sağladığı düşünülebilir.

2.6.3. Diyalog Tekniği

Diyalog, anlatının olduğu bütün edebi türlerinde kullanılan bir anlatım tekniğidir. En basit biçimiyle hikayedeki iki veya daha fazla karakter arasında geçen diyalogu ifade eder.⁷¹ Kurmaca metinlerde kullanılan en önemli tekniklerden olan diyalog yöntemi, hikâyeyi güçlendirmekte ve soyut olanı somutlaştırmaya fayda sağlamaktadır.⁷²

Cubrân hikâyenin başlangıcından itibaren anlatıcının Raşit Bey ve Verde Hanım'la kurduğu diyaloglarla anlatımı güçlendirmiştir. Raşit Bey'e içinde bulunduğu durumun sebebini sormuş, hangi kötü olayın onu bu matem havasına sürüklediğini öğrenmek istemiştir.⁷³

⁶⁸ Funda Balcı Baykoç, “Mahrem ve Kırmızı Romanlarında Birtakım Postmodern Anlatım Teknikleri”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3 (2021), 786.

⁶⁹ Tekin, *Roman Sanatı 1*, 245.

⁷⁰ Cibran, *Asi Ruhlar*, 8.

⁷¹ Balcı Baykoç, “Mahrem ve Kırmızı Romanlarında Birtakım Postmodern Anlatım Teknikleri”, 788.

⁷² Tekin, *Roman Sanatı 1*, 266.

⁷³ Cibran, *Asi Ruhlar*, 8.

Anlatıcının sorduğu bu sorularla ilk sayfadan itibaren kurulan düğüm yavaş yavaş çözülmeye başlamış, okurun hikâyeye dair merak ettiği hususlar açılmaya başlamıştır. İkinci bölümde Verde Hanım’la arasında geçen konuşma da bu düğümün net bir şekilde açılmasına ve karanlıkta kalan noktaların daha net bir şekilde izah edilmesine kapı aralamıştır.⁷⁴

2.6.4. İç Monolog Tekniği

İç monolog; yazar veya anlatıcının ortadan kalktığı, karakterlerin akıllarından ve içlerinden geçenleri kendi kendileriyle konuşmaları vasıtasıyla gerçekleşir. Karakterin bir olay ve durumla ilgili geçirdiği zihinsel sürecin ifadesidir.⁷⁵

Verde Hanım’ın Raşit Bey’in evinde iki yıl kaldıktan sonra âşık olduğu adamdan bahsettiği bölümde iç monoloğun örneği vardır:

“Bu kara günlerden birinde karanlığın ardından baktığımda, hayat yolunda yalnız yürüyen, bu basit evde kağıtları ve kitapları arasında tek başına yaşayan bir gencin gözlerinden süzülen hoş bir ışık gördüm. Bu ışığı görmemek için gözlerimi kapatarak kendi kendime şöyle dedim:

-Ey insanoğlu! Dünyadan nasibin kabir karanlığı, sakın aydınlığı umma!

Sonra kulak verdiğimde tatlılığıyla bütün organlarımı titreten, temizliğiyle bütün bedenime sahip olan ulvi bir ses duydum. Kulaklarımı tıkayarak:

-Ey insanoğlu! Dünyadan nasibin cehennem ığılığı, şarkılar senin neyine, dedim.”⁷⁶

Verde Hanım’ın bu monoloğu, okuyucuya yaşananların kasvetini ve içinde bulunduğu ruh halini yansıtması bağlamında önemlidir. Cibrân’ın hikâyenin bu kısmında soruları Verde Hanım’ın monoloğu üzerinden aslında okuyucuya sorduğu ve onun da doğru olanın hangisi olduğu üzerine düşünmesini sağlamak istediği düşünülebilir. Bu sorgunun okuyucunun metinle kurduğu duygusal bağı güçlendirdiği ve Verde Hanım’la arasında kurduğu empatiyi bir adım daha öteye taşıdığı kabul edilebilir. Zira bu sorulardan sonra bir ikilem içinde hissedecek ve akli ile kalbi arasında kalacaktır. Akıl toplumun baskılarını ve örfleri öncelerken kalp tam tersini söyleyecek, tıpkı Verde Hanım’ın yaşadığı gibi uğruna savaşılası ve yaşanılmalı tek gerçeğin ne olabileceği konusunda bir ikilemin ortasında kalacaktır.⁷⁷

⁷⁴ Cibran, *Asi Ruhlar*, 11.

⁷⁵ Yaşar Şimşek, “İç Monolog’ ve ‘Bilinç Akışı’ Tekniği Açısından Oğuz Atay’ın ‘Unutulan’ Hikâyesi”, *Söylem Filoloji Dergisi* 4/2 (2019), 311.

⁷⁶ Cibran, *Asi Ruhlar*, 14.

⁷⁷ Cibran, *Asi Ruhlar*, 14.

2.6.5. İç Çözümleme Tekniği

İç çözümleme, insanı çok yönlülüğüyle, yani tüm gerçekliğiyle verme yöneliminin sonucu olarak ortaya çıkmış bir tekniktir. Kurmaca gerçekliğe dış gerçeklikten bakan okuyucu için kurgusal gerçekliği bir an için silikleştirip karakterin ruh hali ile okuyucu karşı karşıya getirmektir.⁷⁸ Yazarın ve anlatıcının aradan çekildiği ve okuyucunun karakterle yalnız kaldığı bir anlatım tekniği olarak iç çözümlemenin, okuyucunun karakterin içinde bulunduğu durumu ve psikolojik hali daha iyi anlamasına yardımcı olduğu söylenebilir.

Öyküde anlatıcının konuşma aralarında karakterlere dair yaptığı betimlemeler iç çözümlemenin örneği kabul edilebilir. Raşit Bey'in konuşması esnasında *“Ümitsizlik dolu, boğuk bir sesle konuştu”*⁷⁹, *“Kendinden kaçmak istercesine yüzünü avuçlarının arasına almıştı”*⁸⁰ şeklindeki ifadeleri iç çözümleme örnekleri olarak kabul edilebilir. Bu ifadeler, anlatıcının karşısındaki karakterlerin ruh hali ile ilgili yaptığı çıkarımları ve çözümlenmeleri dile getirmektedir. Okuyucunun, bu ifadeleri okuduktan sonra karakterin o an içinde bulunduğu durumla ilgili daha net bir bilgiye sahip olacağı ve bu bilginin de olay esnasında oradaymışçasına zihninde sahneyi canlandırmasına kapı açacağı düşünülebilir.

Cubrân, anlatıcının Verde Hanım'la konuştuğu bölümde de iç çözümleme tekniğine sık sık başvurmuştur. Verde Hanım'ın konuşma esnasındaki durduğu bir anı aşağıdaki gibi ifade etmiş ve okuyucunun kadının ruh halini anlamlandırmasına, diyalog esnasındaki psikolojik durumunu tayin etmesine kolaylık sağlamıştır:

*“Verde Hanım anlamlı bir şekilde bana doğru baktı. Sözlerinin duygularıma etkisini görmek için, göğüs kafesinde sesinin yankısını işitmek için, gözleriyle göğsümü delercesine atılan bir bakıştı bu.”*⁸¹

2.7. Çatışma Motifi

Çatışma, roman veya öykülerde gerilimin üzerinde cereyan ettiği konudur. Zıt karakterler ve düşünce biçimleri çatışmanın olduğu bir hikâyenin belirgin özelliklerindedir. Çatışma unsurunun olduğu romanlarda kutupluluk ilkesi geçerlidir. Buna göre birbirine karşıt öğeler yer alır.⁸² Çatışmanın iç ve dış olmak üzere iki farklı çeşidi vardır. İç çatışma karakterin kendi

⁷⁸ Balcı Baykoç, “Mahrem ve Kırmızı Romanlarında Birtakım Postmodern Anlatım Teknikleri”, 787.

⁷⁹ Cibrân, *Asi Ruhlar*, 9.

⁸⁰ Cibrân, *Asi Ruhlar*, 10.

⁸¹ Cibrân, *Asi Ruhlar*, 15.

⁸² Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 203.

içindeki zıtlık ve çekişmelere odaklanır. Düşünceleri ve duyguları arasında olabileceği gibi güzel-çirkin, iyi-kötü, olumlu olumsuz gibi iki karşıt duygu üzerinden de olabilir. Sosyal çatışma ise birbirine zıt birden fazla kişi arasında ortaya çıkan çatışmadır.⁸³

Cubrân eserlerini çoğu zaman bu zıtlık ve çatışma üzerine inşa etmiştir. Verde el-Hânî'nin öyküsünde de aynı düsturu benimsemiştir. Bir yanda geçmişine ve atalarına, geleneklerine sıkı sıkıya bağlı bir adam olan Raşit Bey vardır. Diğer yanda ise baskılardan ve zincirlerden kurtulmak uğruna bütün karalamaları ve yaftalamaları göze alan Verde Hanım vardır. İkisinin arasındaki bu zıtlıklar ve düşünce farklılığı hikâyenin temel çatışma motifini oluşturur. Verde Hanım yaşadığı toplumun geleneklerine baş kaldırarak çatışmanın fitilini ateşlemiştir. Yazar iki zıt düşünce biçimi üzerinden okuyucuya gelenekler ve arzularının arasında kalmış insan portresi sunar. Bir tarafta töreler vardır. Töreler kadının kaderine razı gelmesini telkin eder. Ancak Verde Hanım kendisi için çizilmiş bu kadere razı gelmek istemeyen bir kadın olarak karşımıza çıkar. Cubrân'ın öykülerinde kadın hiçbir zaman kendisi için çizilen bu kadere razı olmak istemez. Nihayetinde çatışma da burada başlar. Bu, öyküdeki sosyal çatışma örneğidir.

Verde Hanım aynı zamanda iç çatışma da yaşamaktadır. Önceleri içinde bulunduğu duruma razı olmakla kendi yoluna gitmek arasında kararsız kalmıştır.⁸⁴ Dışarıdaki insanların söyledikleri, iç dünyasında gelgitler yaşamasına sebep olmuştur. Bu da beraberinde bir çatışma getirmiştir.

3. Öyküde Öne Çıkan Mesajlar ve Cubrân'ın Eleştirileri

Cubrân bu öyküsünde Verde el-Hânî üzerinden özellikle doğulu kadın ve evlilik konularındaki fikirlerini beyan etmektedir. Ona göre kadınlar kendi hayatları hakkında söz sahibi olmalıdır. Cubrân'ın eserlerinde resmettiği doğulu kadın prangalarıyla doğmaktadır. Büyüdükçe artan prangalarından biri de evliliğdir. Doğuda kadınlar istemedikleri evliliğe zorlanırlar. Gücü olanın, parası olanın dilediği gibi sahip olabileceği varlıklardır. Evlilik denilen bir zindana atılırlar ve ömürleri gerçek aşkı, sevgiyi tanımadan geçer. Hasbelkader sevgiyi öğrenenler ise engellenirler. Gelenekler ve töreler aşkın yeşermesine mâni olup kadını istemediği bir köleliğe mahkûm eder. Verde el-Hânî de bu kadınlardan biridir. Ancak o, bu mahkûmiyeti kabul etmemiştir. Bozuk beşerî düzene kölelik yapmak yerine yüzünü güneşe, gerçek sevgiye dönmüştür.⁸⁵ Kabul etmediği bir düzenin parçası olarak doğmuştur ancak o

⁸³ Çatışma motifi ile ilgili geniş bilgi için bkz: Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 203-207.

⁸⁴ Cibrân, *Asi Ruhlar*, 13.

⁸⁵ Cibrân, *Asi Ruhlar*, 22.

düzenin bir parçası olmayı reddetmiştir. Onlar gibi olmaya razı olmadığı için dışlanmış, lanetlenmiş ve eleştirilmiştir. Kendisi için bütün imkanlarını feda eden kocasına ihanet etmiş ve hainlikle itham edilmiştir. Ancak yine de onlar gibi olmamak uğruna bütün bunları kabul etmiştir. Cubrân, Verde el-Hânî özelinde doğuda kadının içinde bulunduğu zor şartları eleştirmiştir. Bu kadın bazen Kırık Kanatlar'ın Selma'sı, bazen Banlı Marta'dır, bazen de Verde el-Hânî. Cubrân'ın kadın karakterleri daima başkaldırıya meyillidir. İçine doğdukları şartlardan memnun değildirler.

Cubrân'ın bu öyküde üzerinde durduğu konulardan biri de insanların gelenek ve törelerle, sözde dini dayanaklarla kandırılıyor olmasıdır. Din adamları ve nüfuzlu kişiler toplumun kaderini belirlemektedir. Para, doğu toplumunda her şeyi çözecek yegâne kaynak olarak görülmektedir. İnsanlar gücüne ve maddi imkanlarına güvenerek dilediklerini yapmakta ve kendilerine dayanak olarak da din adamlarını ve kiliseleri göstermektedirler. Halbuki evrendeki yegâne güç Tanrı'nın gücüdür. Kural koyucu, sınır çizici olarak O yeter. İnsanlar yaratıcı adına din ve kanun koyarak dünya hayatının tekeline ellerine aldıklarını zannederler.

Öykünün mesajlarından biri de gerçek sevginin her zaman galip geleceğidir. Sevginin karşısında gücün ve paranın bir kıymeti yoktur. Verde el-Hânî bir küçük odayı, bir tabak yemeği altından yapılmış zindanlara tercih etmiştir. Çünkü dünyada hiçbir şey gerçek sevgiden kıymetli değildir. İnsan ancak böyle bir ihtimalde mutluluğa erişebilir. Verde el-Hânî de mutlu olmak istemiş ve mutluluğu sevdiği gencin yanında aramıştır.⁸⁶

Cubrân, mensubu olduğu Hristiyanlık inancına yönelik eleştirilere ve toplumda meydana gelen yozlaşmalara bazen anlatıcı bazen de karakterler üzerinden değinmiştir. Ancak karakterler diliyle yapılan eleştirilerin daha fazla yer tuttuğu görülmektedir. Yazarın kendi iç dünyasında kabul ettiği doğrularla çelişen her türlü anlayış bu eleştirilere konu olmuştur.

SONUÇ

Cubrân Halil Cubrân, modern Arap edebiyatının öncü şahıslarından birisidir. Arap edebiyatının Amerika'daki sesi olan Mehcer hareketinin öncülerindedir. Eserleri dil ve üslup açısından kendinden önceki edebiyatçılardan oldukça farklıdır. Eserlerini şiir, öykü, sembolik öykü, şiirsel nesir gibi farklı türlerde kaleme almıştır. Arap edebiyatında öykünün modernleşmesinde onun geliştirdiği biçim ve içerik oldukça önemlidir.

⁸⁶ Cibran, *Asi Ruhlar*, 24.

Tahlili yapılan Verde el-Hânî isimli öyküsü Arap edebiyatında romantizm etkilerinin ilk örneklerinden olan *Ervâhu'l-mütemerride (Asi Ruhlar)* isimli kitabında yer almaktadır. Cubrân bu eseriyle feodalite, din adamları, kilise gibi konulara dair eleştirilerini ifade etmiştir. Yayımlandığı dönemde içeriği sebebiyle büyük bir yankı uyandıran kitap bazı otoriteler tarafından yasaklanmıştır. Ancak bu durum Cubrân'ın motivasyonunu artırmış, sesinin daha gür çıkmasına sebep olmuştur.

Henüz gençlik dönemi eserlerinden olmasına rağmen bu eser Cubrân'ın kendine has üslubu ve yenilikçi bakışıyla, öykü konusundaki tartışılmaz otoritesini hala korumaktadır. Verde el-Hânî adlı öyküsü ise Arap edebiyatında henüz yeni yeni uyanan kadın sesinin öncülerindedir.

Cubrân, Raşit Numan Bey ve Verde Hanım üzerinden doğu toplumlarında gözlemediği evliliklerin ve zorbalığın bir eleştirisini yapmıştır. Onun düşüncesinde kadın hiçbir zaman istemediği bir şeye zorlanmamalıdır. Erkekler daima güçlerini kullanmakta ve kadınlar üzerinde tahakküm kurmaktadır. Ancak kadının kendi hayatı üzerinde söz hakkı olmalıdır.

Cubrân'ın kadın modeli üzerinden sergilediği anlatımlarda aslında 'kadın' kelimesi yerine 'insan' kelimesinin konması, bakış açısını daha evrensel ve toplumun büyük kesimi tarafından kabul edilebilir yapacaktır. Zira baskı ve zorbalık sadece kadına karşı olduğunda değil, erkek, çocuk ve hatta hayvanlar için dahi kabul edilemez bir olgudur.

Yazarın özgürlük, aşk gibi evrensel temalar üzerine yaptığı değerlendirmeler ise çerçevesi çizilmemiş sınırsız ve kuralsız bir yaşam tarzına kapı aralamaktadır. Evliliği bir zindan olarak görmesi ve hiçbir evliliğin mutluluk getirmeyeceği yönündeki değerlendirmeleri de tartışmaya açık yönlerindedir. Genel ahlak kuralları ve erdem anlayışı, batıda yeşeren ve dalları dört bir yana ulaşan kadın hakları ve kadının özgürlüğü söylemlerine kurban edilmiştir. Özgürlük adı altında evli bir kadının bir başkasına âşık olması masumlaştırılmış ve hatta haklı görülerek teşvik edilmiştir. Kısaca yazar, kendi doğruları adına her türlü davranışın makul ve makbul olduğu algısını oluşturmakta, doğulu kadını adeta bu uğurda bir karşı duruşa teşvik etmektedir. Anlatım, her ne kadar öykü türünden olsa da gerçek hayattan kopuk, ütöpik bir kurgu olmadığına göre bireylerin tamamını kapsayan bir gerçekliği barındırmamaktadır.

Sonuç olarak Cubrân, kökleri itibariyle bağlı bulunduğu toplumda var olan -kendince yanlış- uygulamalara edebiyat aracılığıyla savaş açmış ve bunu yüksek sesle dillendirmiştir. Nitekim batıya yerleşen doğulu yazarların ortak özelliğinin, mensubu oldukları doğu toplumunu ve inançlarını eleştirmek olduğu söylenebilir. Ancak Cubrân'ın hayatının ilerleyen

dönemlerinde doğu toplumlarına karşı eleştirilerini yumuşattığı ve daha ılımlı bir duruş sergilediği de dikkate alınmalıdır. Diğer taraftan Cubrân'ın Hristiyan olması ve bu din içindeki yozlaşmalardan rahatsızlık duyması da dikkate alınması gereken önemli bir noktadır. Yazarın iyi gördüğü, devam etmesinden yana olduğu geleneksel uygulamaların olup olmadığı, inanç olarak da deizme bakışı ise yeni bir araştırma konusu olabilir. Bu bağlamda 'Cubrân Edebiyatında Tanrı Anlayışı' çerçevesinde edebiyat-din ilişkisi tespitine yönelik bir çalışma yapılabilir. Ayrıca yazarın evrensel ahlak kurallarına bakışı da alana katkı sağlayacak bir çalışma olabilir.

KAYNAKÇA

Aslan, Mehmet. *True Love In The Broken Wings And Verde Al-Hani Kahlil Gibran*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2016.

Balcı Baykoç, Funda. "Mahrem ve Kırmızı Romanlarında Birtakım Postmodern Anlatım Teknikleri". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3 (2021), 779-792.

Cibran, Halil. *Asi Ruhlar*. çev. Muammer Sarıkaya - Eyyup Tanrıverdi. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2012.

Cibran, Halil. *Kırık Kanatlar*. çev. Ersan Devrim. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999.

Çatal, Halil. *Cubrân Halil Cubrân ve Öykücülüğü*. Konya: Selçuk Üniversitesi, 2011.

Çetin, Nurullah. *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2021.

Çetinkaya, Hamide. *Cibrân Halil Cibrân'da Dil, Din ve Kadın Anlayışı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2019.

Demirayak, Kenan. "Cibrân Halil Cibrân". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 259-262. Erişim 18 Kasım 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cibran-halil-cibran>

Dursun, Davut. "Beyrut". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 81-84. Erişim 20 Aralık 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/beyrut>

el-Hallâk, Butrûs. *Cibrân: Hadâsetuhu Arabiyye*. Beyrut, 2013.

el-Huveyyik, Yusuf. *Zikrayâtî me'a Cubrân*. Beyrut: Müessesetü Nevfel, 1979.

en-Nâûrî, İsa. *Edebu'l Mehcer*. Mısır: Daru'l Maarif, 1988.

Hâlid, Ğassân. *Cibrân 'ul-feylesûf*. Beyrut: Müessesetü Nevfel, 1983.

Stevick, Philip. *Roman Teorisi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2021.

Şimşek, Yaşar. “İç Monolog” ve “Bilinç Akışı” Tekniğı Açısından Oğuz Atay’ın “Unutulan” Hikâyesi”. *Söylem Filoloji Dergisi* 4/2 (2019), 307-329.

Tekin, Mehmet. *Roman Sanatı 1*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 20. Basım, 2024.

Yazıcı, Hüseyin. “Cibrân Halil Cibrân'da Katharsis”. *Şarkiyat Mecmuası* 41 (2022), 215-232.

Yazıcı, Hüseyin. *Göç Edebiyatı-Doğu'yu Batıya Taşıyanlar*. İstanbul: Akdem Yayınları, 1. Basım, 2022.